

De kunst van programma maken

Verhalen en ervaringen van
programmamakers in de Bibliotheek

In 2024 lieten we acht programmamakers aan het woord die de Leergang Programmeren volgden. We hoorden hun verhalen, ambities en ervaringen. Nu, een jaar later, spreken we ze opnieuw. Welke stappen zetten ze in hun werk? Wat veranderde er in hun bibliotheek? En hoe ontwikkelt het vak van programmamaker zich in de praktijk?

Waar staan we nu?

Programma maken is mensenwerk. Het draait om verbinden en samen creëren, met collega's, bezoekers en partners uit de omgeving. Door ervaring op te doen, ideeën uit te wisselen en te blijven leren,

groeit het vak. En dat zie je terug in de Bibliotheek. Na vijf jaar leergang Programmeren, met zeven groepen en een landelijk netwerk van deelnemers, zien we dat programma maken steeds meer een vaste

plek krijgt. Steeds vaker wordt erkend hoe waardevol de rol van programmamaker is. Daarmee krijgt het vak steeds meer ruimte.

‘Bouwen aan nieuwe ideeën’

Sinds Mick Onstenk zich volledig op programmeren stort, waait er een frisse wind door Bibliotheek Lochem-Zutphen. ‘Waar ik eerst nog balanceerde tussen programmeren en de servicebalie, kan ik me nu helemaal focussen. Samen met een team dat daar net zo gedreven in is. Dat geeft ruimte om echt te bouwen: aan netwerken, aan samenwerkingen én aan nieuwe ideeën.’

En dat is te merken. Zo stond Mick aan de basis van een indrukwekkende première: een documentaire over Turkse gastarbeiders, gemaakt door jongeren. ‘Wij boden de middelen, zij bepaalden het verhaal. De première bracht mensen van allerlei achtergronden samen. Die verbinding was heel mooi om te zien.’ Ook het Halloween-programma rond heksenfilms, met een themamaand en een feestelijke filmavond waarbij bezoekers verkleed kwamen op 31 oktober, is een voorbeeld waar Mick met trots op terugkijkt.

Mick haalt de kunst letterlijk de Bibliotheek binnen. Zo werkt hij samen met galerieën en organiseert hij tentoonstellingen waarbij kunstwerken deels in de bibliotheek en deels in de galerie te zien zijn. ‘We willen dat structureel doen, met regelmatig wisselende expositie. Dat gebeurt al vaker bij bibliotheken, maar is voor ons nieuw.’ Ook zet hij in op communityvorming, bijvoorbeeld via filmclubs die uitgroeien tot filosofische cafés en andere activiteiten die ontstaan uit de wensen van bezoekers zelf.

Mick ziet een duidelijke trend: bibliotheken nemen steeds vaker de rol van buurthuis of culturele huiskamer op zich. ‘We organiseren niet alleen

meer evenementen, maar creëren plekken waar jongvolwassenen gewoon kunnen zijn en zelf invulling kunnen geven aan activiteiten – zonder al te veel regels.’ Daarbij is het belangrijk dat de sfeer aansluit bij hun leefwereld. ‘Als je wilt dat jongvolwassenen zich welkom voelen, moet je ook ruimte bieden voor dingen die voor hen normaal zijn. Zoals samen een biertje drinken tijdens een filmavond.’

Hoewel Mick zich nog steeds volop wil ontwikkelen binnen programmeren, ziet hij een duidelijke uitdaging: communities bouwen op plekken waar hij zelf geen netwerk heeft. ‘Dat vraagt om echt contact maken en vertrouwen winnen, zonder direct iets van jongeren te willen.’ Zijn droom? Nog meer plekken creëren waar jongeren zichzelf kunnen zijn en waar vanuit hun ideeën nieuwe programmering ontstaat.

**‘Programmeren gaat
steeds meer over samen
doen in plaats van zelf
bedenken’**

— Mick Onstenk
Programmamaker
Bibliotheek Lochem-Zuthphen

‘Programmering is nu echt een volwassen tak van onze bibliotheek’

Sinds Angelique van Jaarsveld in 2023 de leergang Programmeren in de Bibliotheek volgde, nam haar rol een flinke vlucht. Waar ze eerst nog haar taken combineerde met marketing, heeft ze nu vrijwel volledig de ruimte om zich te storten op programmering. ‘Programmering is nu echt een volwassen tak van onze bibliotheek.’

Met collega's uit verschillende programmalijnen stelde ze een jaarplanning op voor 2025. Niet om alles dicht te timmeren, maar om overzicht te krijgen: voor wie doen we wat en met welk doel? 'Naast plannen is meten minstens zo belangrijk. We verzamelden al cijfers voor de gemeente, maar willen beter begrijpen wat onze impact is en of we daar keuzes op kunnen baseren.'

Die focus is hard nodig. De ruimte in onze bibliotheek is beperkt en het budget staat onder druk. 'We moeten kritisch zijn: waar besteden we tijd aan en wat levert het op? We kijken verder vooruit, maar willen ook flexibel blijven. Soms komt er iets op ons pad dat

'We kijken vooruit, maar willen ook flexibel blijven'

— Angelique van Jaarsveld
Programmamaker Bibliotheek Velsen

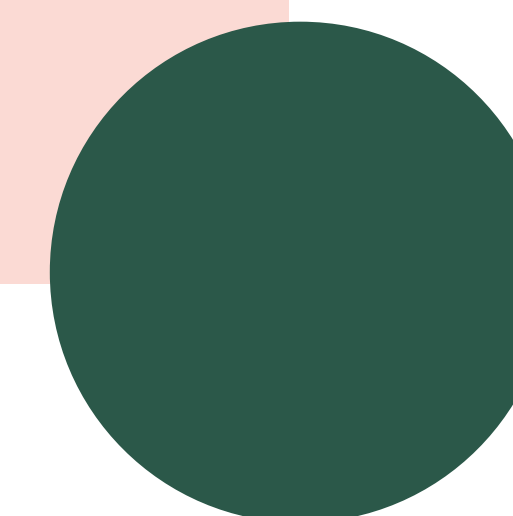

vraagt om een spontaan programma. Die afwisseling houdt het werk juist levendig.'

Dit jaar programmeert Bibliotheek Velsen rondom het thema 'water', gekoppeld aan SAIL en de internationale schepen die IJmuiden aandoen. 'Daarin verbinden we het lokale aan het internationale, met verhalen over het leven aan boord, en over taal en cultuur van landen als Portugal en Colombia.' Ook tachtig jaar bevrijding krijgt veel aandacht, met onder meer scholenprojecten, boeklezingen en lezingen over lokale oorlogsgeschiedenis.

Angelique ziet haar vak veranderen. 'Steeds vaker komen communities met hun eigen plannen naar de Bibliotheek. Ik help, denk mee, bewaak de kaders – maar laat ook los. Dat vraagt iets van mij als programmamaker.' Tegelijkertijd ziet ze kansen in samenwerking met gemeenten. 'Door thema's gezamenlijk op te pakken, kun je laten zien wat je als Bibliotheek betekent.'

Voor de toekomst hoopt ze dat de Bibliotheek toegankelijk blijft. 'Voor iedereen, ongeacht inkomen. Dat mensen ons blijven vinden, fysiek én inhoudelijk. Ik kan geen busverbinding regelen, maar ik kan wel het belang van de Bibliotheek zichtbaar maken – zodat ook anderen het blijven ondersteunen.'

**‘Door thema’s
gezamenlijk op te pakken,
kun je laten zien wat je als
bibliotheek betekent’**

— Angelique van Jaarsveld
Programmamaker Bibliotheek Velsen

Ontwikkelingen in het vak

We zien een paar duidelijke ontwikkelingen in het vak:

Van buiten naar binnen

Hoe haal je andere stemmen naar binnen? En hoe geef je deze nieuwe stemmen ruimte? Wat past bij jouw organisatie? Meerstemmigheid is een sleutelwoord geworden. Sommige bibliotheken laten de agenda helemaal bepalen door hun lokale gemeenschap, anderen schetsen zelf de contouren en betrekken

daar mensen uit de omgeving bij. Het hangt af van lokale keuzes, vraagstukken en persoonlijke voorkeur.

Breed georiënteerd, lokaal relevant

Wat er wereldwijd speelt, voel je ook lokaal. Programmamakers vertalen grote thema's naar programma's in de lokale omgeving. Ze brengen mensen samen. Soms met een spreker uit de buurt, soms met voorbeelden uit de regio.

Programma's die verschil maken

Een goed programma is niet alleen maar informatief of leuk. Het raakt of zet iets in beweging. Het nodigt uit tot gesprek, tot nadenken of tot actie. Daarom experimenteren programmamakers met nieuwe vormen en andere samenwerkingen. Programmamakers met lef, die moeilijke thema's niet uit de weg gaan en contact zoeken met mensen die eerder niet vanzelf in de Bibliotheek kwamen.

‘We mogen de culturele bibliotheek niet uit het oog verliezen’

Jay Plaat is niet alleen programmamaker, maar ook digitaal consulent én sinds kort collectioneur bij Bibliotheek Meierijstad. ‘Daardoor programmeer ik iets minder, maar nog steeds met veel plezier en vooral lokaal.’

En dat lokaal programmeren levert mooie resultaten op. Zo werkte Jay samen met Omroep Meierij aan een tiendelige serie over de Bibliotheek, getiteld Lettertypes. Ook bedacht hij samen met stadsdichter Rik Terwindt het programma Schrijf Lokaal, waarin aspirant-schrijvers workshops volgden van ervaren auteurs. ‘De verkiezing van onze nieuwe stadsdichter tijdens Fabrique Magnifique was een ander hoogtepunt. En sinds kort hebben we een Silent Book Club: samen lezen in stilte, in een huiskamersetting. Dat concept spreekt veel mensen aan.’

Naast zijn lokale werk is Jay actief binnen het programmamakeerteam Collectie van de Noord Oost Brabantse Bibliotheken (NOBB). Daar organiseert hij met collega’s onder meer Boeken Proeven: inspirerende sessies waar bibliothecarissen hun boekentips delen met bezoekers. ‘Een leuke manier om boekenkennis over te dragen en mensen te inspireren.’

Jay ziet dat de Bibliotheek steeds vaker gezien wordt als maatschappelijke speler, bijvoorbeeld in de samenwerking met de Rabobank rond het thema ‘financieel gezond leven’. ‘Dat is een goede

ontwikkeling. Maar we moeten wel waken dat we niet álles oppakken. Uiteindelijk blijven we een bibliotheek.’

Die balans vindt Jay belangrijk. ‘De culturele rol van de Bibliotheek – aandacht voor lezen, verhalen en verdieping – moeten we niet vergeten. Met initiatieven zoals de Silent Book Club en Boekenproeven houden we dat levend. We zoeken steeds naar leuke manieren om daar ook in de toekomst aandacht voor te vragen. Natuurlijk is de maatschappelijke en educatieve functie van de Bibliotheek óók belangrijk, die draagt bij aan ons bestaansrecht. Maar we moeten niet vergeten hoe waardevol die culturele bibliotheek is.’

‘We moeten wel waken dat we niet álles oppakken’

— Jay Plaat

Programmamaker Bibliotheek Meijerijstad

‘Leer van elkaar’

Kort na het afronden van de leergang Programmeren in de Bibliotheek maakte Fatima de overstap naar de provinciale ondersteuningsinstelling BNF in Flevoland. Ze is daar geen programmamaker meer in de uitvoerende zin. ‘Ik zit nu meer in een adviserende en aanjagende rol. Ik ondersteun bibliotheken in Flevoland bij thema’s als programmering, basisvaardigheden, gezinsaanpak en samenwerking met het mbo.’

Vanuit haar rol als adviseur Leven Lang Ontwikkelen ziet Fatima de waarde van maatschappelijke en culturele programmering: 'Het leidt uiteindelijk tot persoonlijke ontwikkeling, precies waar de leergang over ging.' Een concreet voorbeeld waar ze trots op is, is het visiestuk dat zij samen met Bibliotheek FlevoMeer opstelde over participatief burgerschap met, voor en door jongeren. 'We bekeken landelijke en provinciale kaders, maar ook beleidsplannen van bibliotheken. Door daarop aan te haken, sluit je als bibliotheek veel beter aan bij lokale thema's zoals duurzaamheid, eenzaamheid of jongerenparticipatie.'

Fatima ziet dat bibliotheken steeds meer met inwoners en communities samenwerken: co-creatie groeit. Tegelijk merkt ze dat programmeren in veel organisaties nog geen vaste plek heeft. 'Er wordt veel geëxperimenteerd, maar het ontbreekt vaak aan structuur. Terwijl juist terugkerende, goed ingebedde activiteiten écht impact maken.' Daarom werkt ze via SPN en Bibliotheekblad mee aan een rubriek waarin landelijke best practices worden gedeeld. 'We laten alleen voorbeelden zien die zich al hebben bewezen – niet omdat het leuk is, maar omdat het werkt.' Een duidelijke trend die Fatima signaleert, is dat

veel programmamakers nog steeds zelf het wiel proberen uit te vinden. 'Terwijl er al zoveel kennis in het land is. We kunnen veel meer van elkaar leren en hergebruiken. Dat vraagt om samenwerking én om de bereidheid om ervaringen te delen.'

Tegelijkertijd merkt ze dat die ontwikkeling soms wordt belemmerd. 'Veel programmamakers zijn creatief en denken out of the box, maar lopen vast in regels of interne werkwijzen. Ze moeten zoveel tegelijk doen dat er weinig ruimte overblijft om echt te bouwen aan wat werkt.' Haar advies is dan ook helder: 'Leg minder nadruk op eenmalige events en zet juist in op terugkerende activiteiten die je kunt verbeteren en verdiepen. En vooral: leer van elkaar.'

‘Stop met het
wiel opnieuw
uitvinden en leer
van elkaar’

— Fatima Essabani

Adviseur Bibliotheeknetwerk Flevoland

Hoe gaan we de toekomst in?

Het vak van programmamaker krijgt steeds meer vorm. En met die ontwikkeling komen ook nieuwe vragen en uitdagingen. Hoe zorg je voor balans? Hoe blijf je trouw aan je waarden en speel je in op wat er lokaal leeft?

Neutraal of maatschappelijk betrokken?

Het bespreken van maatschappelijke thema's vraagt om een duidelijke visie op de positie van de Bibliotheek

in de samenleving. Kan de Bibliotheek neutraal zijn, of een plek voor meerstemmigheid en betrokkenheid bij de gemeenschap? Welke richting je ook kiest, het vraagt ook iets van de positie van leidinggevenden, directie en zelfs van de politiek en hoe zij naar de Bibliotheek kijkt. Want wat doe je als je een onderwerp wilt bespreken dat politiek gevoelig ligt?

Interne organisatie, externe verwachtingen

Er is steeds meer mogelijk. Dankzij extra middelen kunnen bibliotheken meer programmeren. Maar de interne organisatie is niet altijd meteen klaar om die groei op te vangen. Hoe zorg je dat programmamakers hun werk goed kunnen doen. Welke vrijheid is er mogelijk en hoe werk je samen met de andere domeinen?

Voor wie doen we het?

Bibliotheken willen er zijn voor iedereen. Toch is het niet vanzelfsprekend dat ook iedereen dat zo ervaart.

Het is belangrijk om belangen te wegen, hoe zorg je ervoor dat je gezamenlijk optrekt? Wat komt iemand halen of brengen in de Bibliotheek? En is de Bibliotheek altijd de juiste plek?

‘Programmeren is een vak’

Wat is de rol van een programmamaker in de Bibliotheek? En hoe verandert die rol in een tijd waarin maatschappelijke thema's steeds meer doorklinken in het culturele veld? Kiki Kolman, al drie jaar begeleider van de leergang Programmeren in de Bibliotheek, deelt haar inzichten over een vakgebied dat in beweging is.

Kiki werkt als programmamaker voor uiteenlopende culturele organisaties en werd enkele jaren geleden gevraagd om de leergang voor bibliotheken te begeleiden. Inmiddels begeleidde ze vijf groepen met programmamakers. ‘Het is ontzettend inspirerend om te zien hoe deelnemers groeien in hun rol en hoe zij elkaar daarin versterken.’

De leergang bestaat uit tien bijeenkomsten vol kennis, reflectie en praktijkvoorbeelden. Iedere sessie is er een gastdocent, of ‘inspirator’, die vanuit eigen praktijkervaring het vak belicht. ‘Zo ontdekken deelnemers hoe veelzijdig programmeren is. Dat verbreedt hun beeld én hun mogelijkheden.’

Wat de leergang voor Kiki zo waardevol maakt, is de ontmoeting tussen de deelnemers. ‘Het is geweldig om te zien hoe ze elkaar inspireren, samen leren en soms ook samen worstelen. Veel deelnemers zijn net gestart in hun functie: sommigen komen uit andere sectoren, anderen kennen de Bibliotheek al hun hele leven en richten zich nu op programmeren.’

Hoewel praktijkgerichtheid belangrijk is, hecht Kiki ook veel waarde aan reflectie. ‘Ik start sommige

dagen bewust met een check-in. Dan vraag ik hoe het met iedereen gaat, waar ze tegenaan lopen. Dat levert waardevolle gesprekken op over bijvoorbeeld werkdruk of het gevoel van pionieren binnen een organisatie.’

Een terugkerend thema onder deelnemers is het leren maken van keuzes. ‘Veel programmamakers zijn enthousiast en willen alles aanpakken. In de leergang leren ze bewuster nadenken over waarom ze iets doen, wat past bij hun visie en hoe ze dat kunnen verantwoorden binnen de organisatie.’

Tijdens de leergang werken deelnemers aan een portfolio-opdracht. Vaak is dit een hypothetisch programma, maar soms krijgt een idee ook écht vorm. Zo ontstond bij Meliza de Vries (Bibliotheek Amstelland) het concept Ontbubbelbad: een

‘Het is ontzettend inspirerend om te zien hoe deelnemers groeien in hun rol en hoe zij elkaar daarin versterken’

— Kiki Kolman
Programmamaker en docent

programmareeks waarin bezoekers worden uitgenodigd om buiten hun eigen bubbel te stappen. ‘Wat begon als oefening groeide uit tot meerdere bijeenkomsten én een presentatie op de inspiratiedag van SPN. Geweldig om te zien hoe iets uit de leergang ook impact krijgt daarbuiten,’ aldus Kiki.

Kiki benadrukt dat er veel verschillende soorten programmamakers zijn, met elk hun eigen kracht. ‘Sommigen zijn goed in het creëren van een huiskamersfeer, anderen in creatieve concepten of juist in de uitvoering. En dat is allemaal waardevol. Niet iedereen voelt zich direct zeker in de rol, zeker als er binnen de organisatie nog geen duidelijke visie

‘Zorg dat je weet waar je naartoe wilt’

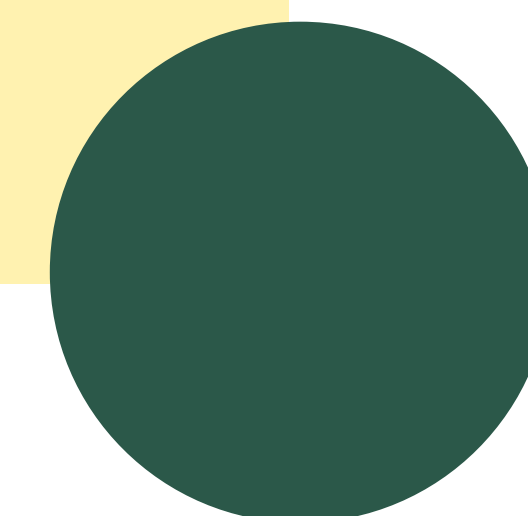
— Kiki Kolman
Programmamaker en docent

is. Daarom is het zo belangrijk dat bibliotheken samen met programmamakers die visie ontwikkelen. Niet: ‘zoek het maar uit’, maar: ‘hoe willen we dit sámen vormgeven?’

Kiki merkt dat het vak inhoudelijk aan het verschuiven is. ‘Waar het eerst nog ging over de vraag ‘wat is programmeren eigenlijk?’, zie je nu dat die basis er staat. De focus ligt nu veel meer op hoe we ons als bibliotheek willen positioneren binnen het maatschappelijk debat.’ Steeds vaker moeten instellingen zich verhouden tot maatschappelijke thema’s. ‘Denk aan discussies rond Gaza, of de impact van Black Lives Matter. Er is een groeiende spanning tussen mensen die ‘neutraal’ willen blijven en organisaties die duidelijk kleur bekennen. Dat vraagt ook iets van programmamakers.’

Kiki sluit af met advies: ‘Werk vanuit een visie en zorg dat je weet waar je naartoe wilt. Wat wil je met je programma’s bereiken? En wat past bij jullie als organisatie? Kies mensen die daarbij aansluiten en reflecteer samen op wat je doet en waarom. Dat klinkt simpel, maar wordt vaak in de waan van de dag vergeten.’

‘Ik wil altijd impact maken’

Annerite Coertjens werkt als programmamaker volwassenen bij Bibliotheek Venray. In haar werk zoekt ze vooral naar verbinding, verdieping en betekenis. ‘Ik wil altijd impact maken. Al is het maar iets kleins. Als iemand de volgende dag nog denkt aan wat ‘ie gehoord heeft, dan is het voor mij geslaagd.’

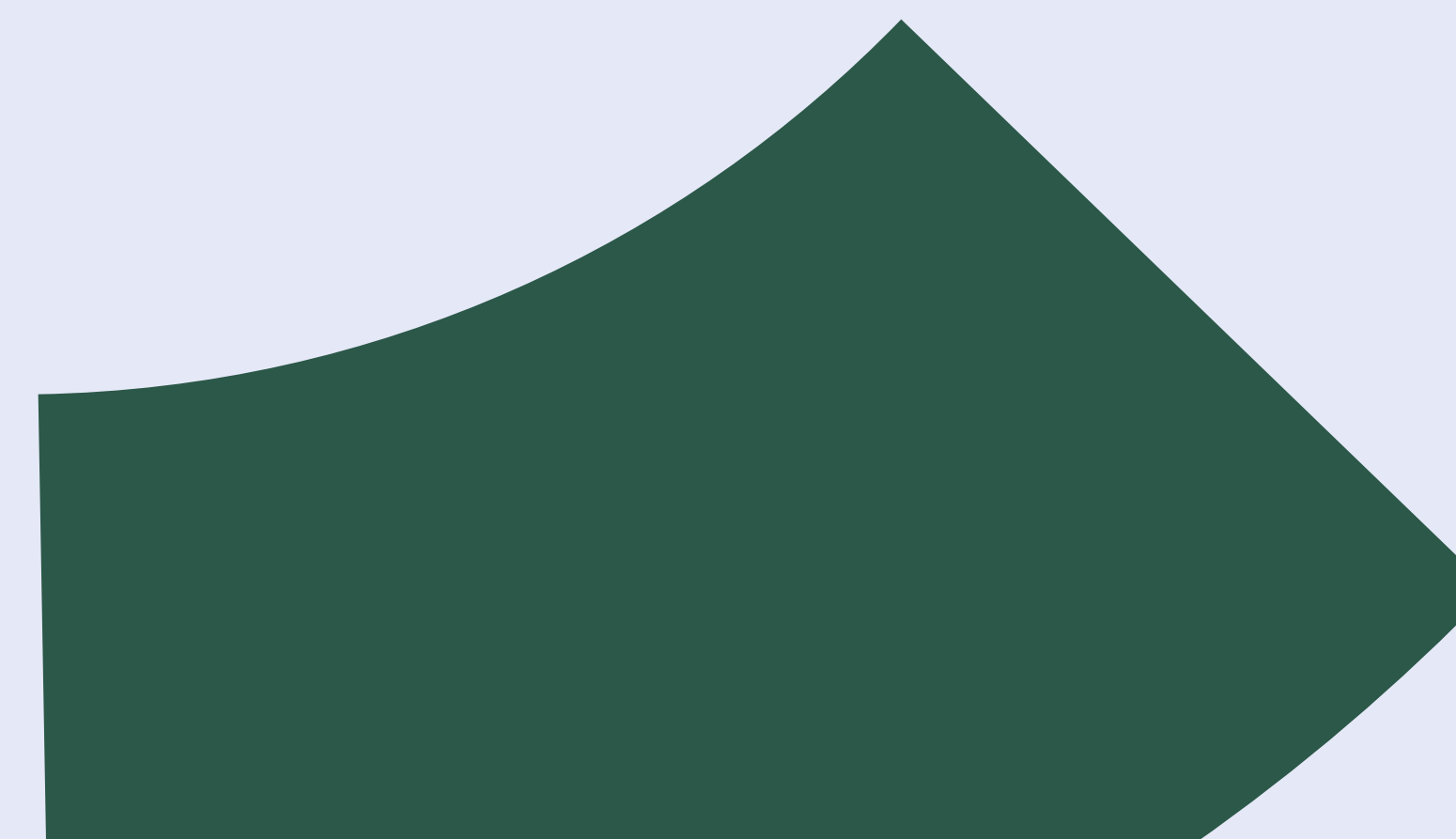

‘Ik probeer steeds onderwerpen te kiezen die echt raken. Die dichtbij komen of waarover mensen in gesprek willen.’ Een voorbeeld waar Annerite met trots op terugkijkt, is de eerste Mensenbieb die ze organiseerde. ‘Samen met iemand van het sociaal werk in onze regio vonden we een tiental mensen die hun persoonlijke verhaal wilden delen in de Bibliotheek. Seksueel misbruik, transgender zijn, vluchtverhalen, schulden... Er zaten zulke indrukwekkende verhalen bij. En het mooiste was misschien nog wel de verbinding die ontstond tussen de ‘boeken’ zelf.’

Annerite organiseert ook inhoudelijke lezingen over onderwerpen als palliatieve zorg, geheugenproblemen en neurodiversiteit. ‘Dat zijn thema’s die mensen echt raken. Bij de lezing over palliatieve zorg zaten een oncoloog en een palliatief verpleegkundige van het ziekenhuis. De zaal zat vol. En bij de avond over geheugenproblemen werkte ik samen met het dorpssteam en het Geheugenhuis. Dan komen mensen met vragen, verhalen en emoties. Dat maakt het zo waardevol.’

Een duidelijke trend die ze ziet in haar werk is de belangstelling voor persoonlijke ontwikkeling en mentale gezondheid. Zo organiseerde ze een interactieve avond met een schrijfster die vertelde over haar dochter met autisme, en startte ze een reeks bijeenkomsten over hormonen: in relatie met voeding, reuma of ouder worden. ‘Daar komt veel publiek op af.’

Hoewel een jaarplanning de wens is, blijft veel programmering voorlopig ‘organisch’. Haar grote wens? Meer co-creatie met inwoners. ‘We willen toe naar programmering voor én met de gemeenschap. Maar het is nog zoeken hoe je mensen activeert om zelf ook initiatief te nemen.’ In de tussentijd blijft Annerite bouwen aan betekenisvolle programmering. ‘Met elke activiteit die mensen blijft, maken we het verschil. En dat is waarom ik dit werk zo graag doe.’

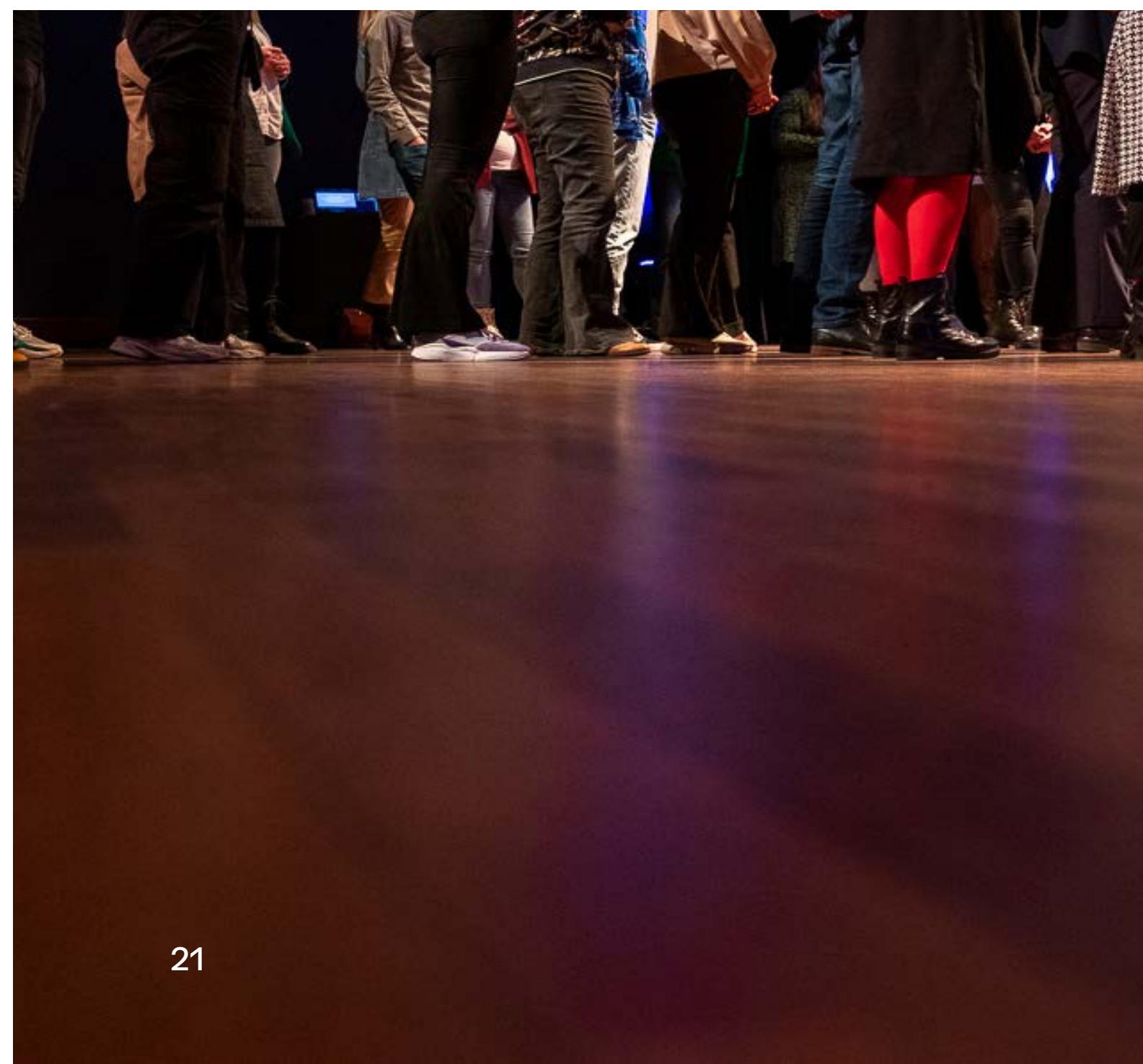

**‘Met een goed
programma
kun je écht iets
in beweging
zetten’**

En nu? Verder bouwen!

De verhalen van deze programmamakers laten zien hoe rijk, veelzijdig en belangrijk programma maken is. Samen met programmamakers, trainers en collega's hebben we de afgelopen jaren gebouwd aan dit vak. Ook dit jaar gaat de leergang weer van start, en die zit inmiddels al vol. Ben je benieuwd naar een volgende editie? Schrijf je dan in op de interesselijst of neem contact op met Eva Liem via eva.liem@rijnbrink.nl.

**Met ons sparren over het vak
van programmamaker?**
Neem contact op met Eva Liem
via eva.liem@rijnbrink.nl
of met Mirjan Albers via
m.albers@cubiss.nl.

Colofon

Tekst

Indicia Content Leaders

Vormgeving

Rijnbrink

Dit is een uitgave van Cubiss en Rijnbrink

September 2025

